

مطالعات تطبیقی مذاهب اسلامی
دانشکده مذاهب

قراردادهای الکترونیکی از منظر فقه امامیه

استاد راهنما:

آقای دکتر محمدعلی خادمی

استاد مشاور:

آقای دکتر حسین رجبی

دانشجو:

محمدباقر صدقی

زمستان ۱۳۹۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

تقدیم

تقدیم به ساحت ملکوتی بانوی دو عالم، حضرت معصومه (سلام الله علیها)،

و

وجود مبارک و سراسر رحمت امام زمان (عجل الله تعالی فرجه الشریف)

سپاسگزاری

از پدر و مادرم در پیشگاه خداوند متعال سپاسگزارم و دعاگویم که مرا به این مسیر هدایت، تربیت و رهنمون کردند. لازم است از همسرم به دلیل صبر و حوصله‌ای که در این سالیان بابت تحصیلم داشتند، صمیمانه تشکر کنم و برای ایشان از خداوند منان خیر جزیل خواستارم.

در پیشگاه پروردگار متعال شاکرم که نعمت علم‌آموزی را نصیبم کرد و با تمام وجود دعاگوی معلمان و استادانم، از روز اول تحصیلم، هستم. امیدوارم آنان در پناه ایزد منان رستگار باشند.

در پایان، از استاد عزیز حجت‌الاسلام دکتر خادمی تشکر فراوان دارم که بنده را در نگارش این پژوهش راهنما بودند و همچنین از حجت‌الاسلام دکتر رجیبی که هدایت‌های ایشان راهگشا بود.

خدایا چنان کن سرانجام کار

تو خشنود باشی و ما رستگار

آمین!

چکیده

قرارداد الکترونیکی عبارت است از: توافقی که ایجاب و قبول طرفین تحت شبکه بین‌المللی و از راه دور، با ابزار شنیداری و تصویری، تبادل می‌شود.

امروزه قراردادهای الکترونیکی در مبادلات اقتصادی اجتناب‌ناپذیر است و به جهت وجود مشکلات فقهی از جهت چگونگی انشا و انعقاد قرارداد و چگونگی احراز شرایط صحت عقد و شرایط متعاقدين و شرایط عوضین لازم است بحثهای فقهی روشنی پیرامون آن انجام شود تا زمینه تسهیل و بهره‌مندی مردم فراهم گردد.

به رغم اینکه در مورد مباحث حقوقی قراردادهای الکترونیکی تحقیقاتی انجام شده است این رساله با تمرکز بر بررسی مسائل مذکور از منظر فقه امامیه به این نتیجه رسیده است بنابر فقه امامیه قواعد حاکم بر قراردادهای الکترونیک مفاهیم جدیدی را که مستلزم وضع قواعد اختصاصی باشد، به وجود نیاورده است. آنچه از تأثیر فناوری اطلاعات بر حقوق می‌توان نام برد، تحول در مصادیق است و تفاوت چندانی با مقررات بیع و معاملات در فقه ندارد. بنابراین، قواعد حاکم بر قراردادهای الکترونیک نیز در واقع انعکاسی از قواعد انعقاد معامله در فقه است که با فضای مجازی و الکترونیک، بستر انجام آن‌ها، تطبیق داده می‌شود.

واژگان کلیدی: قرارداد الکترونیکی، تجارت الکترونیک، مسائل مستحدثه، اینترنت، فضای مجازی.

فهرست مطالب

تقديم.....	أ
سياسگزارى.....	ب
چكیده.....	ج
فهرست مطالب.....	د
مقدمه.....	۱
فصل اول: كليات و مفاهيم.....	۳
۱-۱- كليات.....	۴
۱-۱-۱- بيان مسئله.....	۴
۱-۱-۲- فرضيه تحقيق.....	۶
۱-۱-۳- پيش فرض هاى ضرورى تحقيق.....	۸
۱-۱-۴- پيشينه تحقيق.....	۹
۱-۱-۵- روش تحقيق.....	۱۰
۱-۱-۶- نوآورى تحقيق.....	۱۰
۱-۱-۷- اهميت تحقيق.....	۱۰
۱-۱-۸- اهداف و فوايد تحقيق.....	۱۱
۱-۲- مفاهيم.....	۱۱
۱-۲-۱- قرارداد.....	۱۱
۱-۲-۲- مفهوم فضاى مجازى و اينترنت.....	۱۲
۱-۲-۳- تجارت الكترونيكى يا قرارداد الكترونيكى.....	۱۲
۱-۲-۴- مسائل مستحدثه.....	۱۲
فصل دوم: مبانى نظرى و ادبيات موضوع.....	۱۳
۱-۲- تاريخچه قراردادهاى الكترونيكى.....	۱۴

۱۶	۲-۲- ویزگی های قراردادهای الکترونیکی
۲۱	۱-۲-۲- مزایای قراردادهای الکترونیکی
۲۳	فصل سوم: صحت قراردادهای الکترونیکی
۲۴	۱-۳- اصل اولی در صحت قراردادهای الکترونیکی
۲۶	۱-۱-۳- اصل اولی در مانعیت الکترونیکی بودن عقود
۲۶	۲-۱-۳- اصل اولی در شک در اجزا و شرایط
۲۸	۳-۱-۳- اصل اولی در فرض شک در وجود مانع از صحت
۲۹	۲-۳- دلایل اعتبار قراردادهای الکترونیکی (اصل ثانوی صحت)
۳۲	۱-۲-۳- عمومات عقود و تجارت
۳۳	۱-۱-۲-۳- عموم «اوفوا بالعقود»
۳۳	۱-۱-۱-۲-۳- کیفیت استدلال به عموم «اوفوا بالعقود»
۳۵	۲-۱-۱-۲-۳- نقد و بررسی استدلال به عموم «اوفوا بالعقود»
۳۸	۲-۱-۲-۳- اطلاق «تجاره عن تراض»
۳۸	۱-۲-۱-۲-۳- معنای تجارت در آیه
۳۹	۲-۲-۱-۲-۳- چگونگی دلالت آیه
۴۰	۳-۱-۲-۳- قاعده سلطنت
۴۰	۱-۳-۱-۲-۳- مفاد قاعده سلطنت و اعتبار آن
۴۱	۲-۳-۱-۲-۳- چگونگی استناد به قاعده سلطنت و نقد آن
۴۲	۴-۱-۲-۳- قاعده شروط
۴۳	۳-۲-۲- عمومات بیع و عقود خاص
۴۴	۳-۲-۳- اصل عدم جزئیت و عدم شرطیت
۴۵	۴-۲-۳- حاکمیت عرف در روش انعقاد عقود (اصل عدم توقیفیت)
۴۶	فصل چهارم: شرایط ارکان قراردادهای الکترونیکی
۴۷	۱-۴- ارکان قرارداد الکترونیکی

۴۷ ۲-۴- شرایط عقد
۴۸ ۱-۲-۴- ایجاب
۴۸ ۲-۱-۲-۴- روشن و کامل بودن ایجاب
۵۰ ۲-۱-۲-۴- الزام آوردن ایجاب
۵۲ ۲-۲-۴- قبول
۵۳ ۳-۲-۴- توالی و مطابقت ایجاب و قبول
۶۶ ۴-۲-۴- صراحت عقد
۶۶ ۱-۴-۲-۴- دارای ظهور بودن (مفهوم و نامجمل بودن)
۶۸ ۲-۴-۲-۴- تطبیق شرط صراحت در قرارداد الکترونیکی
۶۸ ۱-۲-۴-۲-۴- ایجاب نبودن مذاکرات پیش قراردادی
۶۹ ۲-۲-۴-۲-۴- عدم اعتبار فراخوان و پیشنهاد معامله
۷۰ ۳-۲-۴-۲-۴- ایجاب نبودن آگهی های بازرگانی
۷۳ ۳-۴- شرایط متعاقدان
۷۵ ۴-۴- شرایط عوضین
۷۶ فصل پنجم: لزوم و انحلال قراردادهای الکترونیکی
۷۷ ۱-۵- لزوم قراردادهای الکترونیکی
۷۷ ۱. اصل اولی در لزوم قراردادهای الکترونیکی
۷۹ ۲. ادله اثبات لزوم (اصل ثانویه)
۸۳ ۲-۵- ۲- خیار (خيار مجلس) در قراردادهای الکترونیکی
۸۵ ۱-۲-۵- مبانی و ادله خیار مجلس
۸۹ ۲-۲-۵- ماهیت خیار مجلس
۹۷ ۳-۲-۵- خصوصیات خیار مجلس
۹۷ ۱-۳-۲-۵- خیار مجلس فقط در بیع ثابت است
۹۹ ۲-۳-۲-۵- مبدأ خیار مجلس

۱۰۵ سقوط خیار مجلس ۳-۳-۲-۵
۱۰۵ شرط سقوط خیار مجلس ۱-۳-۳-۲-۵
۱۰۹ اسقاط خیار مجلس پس از انشای عقد ۲-۳-۳-۲-۵
۱۱۳ افتراق ۳-۳-۳-۲-۵
۱۱۷ تصرف ۴-۳-۳-۲-۵
۱۲۱ حق انصراف در قراردادهای الکترونیکی ۳-۵
۱۲۱ چستی و مبانی قانونی حق انصراف در قراردادهای الکترونیکی ۱-۳-۵
۱۳۱ توجیه فقهی حق انصراف در قراردادهای الکترونیکی از دیدگاه فقه امامیه ۲-۳-۵
۱۴۵ آثار انحلال عقد نسبت به گذشته و آینده ۳-۳-۵
۱۴۵ اثر انحلال عقد نسبت به گذشته ۱-۳-۳-۵
۱۵۱ اثر انحلال عقد نسبت به آینده ۲-۳-۳-۵
۱۵۸ خیار مجلس در قراردادهای بیع الکترونیکی ۴-۳-۵
۱۶۴ خیار مجلس در قراردادهای الکترونیکی غیربیع ۵-۳-۵
۱۶۵ مبنا و ماهیت حق انصراف ۶-۳-۵
۱۷۱ نتیجه‌گیری
۱۷۴ فهرست منابع

مقدمه

دوره‌ای که در آن بشر درحال زیستن است، به عصر انفجار اطلاعات مشهور است. این عنوان به دلیل سرعت انتقال و تبادل اطلاعات در فضای مجازی به این عصر داده شده است. انسان در تلاش است استفاده خود را از جهان به سریع‌ترین راه ممکن و کم‌هزینه‌ترین آن انجام دهد. تجارت الکترونیک یکی از شیوه‌های نوین در عرصه مبادلات تجاری در سطح جهان است. تجارت الکترونیک فرآیند خرید و فروش محصولات و خدمات بر روی شبکه اینترنت است که این پژوهش درصدد است ابتدا تعاریف و انواع آن را بیان کند و سپس به بررسی انطباق یا عدم انطباق قراردادهای الکترونیکی با فقه امامیه بپردازد.

توزیع کالا و خدمات از طریق فضای مجازی، موفقیت بیشتری به همراه دارد. موفقیت معاملات اینترنتی به این دلیل است که این فرصت را برای مصرف‌کنندگان فراهم می‌کند تا به طیف وسیعی از محصولات، بدون محدودیت ساعت کاری، دسترسی پیدا کنند. دو قابلیت دیگر سبب شده است که استفاده از اینترنت در تبادلات، رشد روزافزونی داشته باشد: یکی امکان مقایسه هم‌زمان وبسایت‌های مختلف که خدمات یکسان یا تبادل‌پذیری ارائه می‌دهند و دیگری ارائه اطلاعات کافی و فرصت برآورد و تشخیص برای انتخابی رضایت‌بخش، بدون ارتباط مستقیم خریداران با نمایندگان فروش.

از آنجاکه دغدغه قانون‌گذاران و نویسندگان حقوقی، انطباق یا عدم انطباق مقررات با منابع اسلامی است و چون قراردادهای الکترونیکی شیوه جدید انعقاد قرارداد است، این موضوع مستلزم بررسی بیشتری است. بررسی از این باب که آیا این قراردادها با احکام فقهی درباب بیع و معاملات سازگار است یا خیر؟ ویژگی‌های این‌گونه قراردادها چیست؟ در مقایسه با معاملات سنتی چه تفاوت و شباهت‌هایی دارند؟

در دین مبین اسلام، اصولاً اصل بر مشروعیت اعمال نهاده شده است. به همین دلیل، با مقررات جدیدالظهور بسیاری روبه‌رو هستیم که می‌توان تأیید دین مبین اسلام را بر مبنای قواعد، اصول و منابع اسلامی در آن زمینه قطعی دانست.

قراردادها و معاملات الکترونیکی نیز به نظر می‌رسد مورد تأیید اسلام باشد؛ اما انطباق شرایط و مسائل جزئی‌تری در باب این معاملات قابلیت بررسی دارد. پژوهش حاضر، ابتدا به بیان کلیات پژوهش و مفاهیم و تعاریف می‌پردازد و سپس مبانی قراردادهای الکترونیکی را از منظر منابع فقهی بررسی می‌کند.

فصل اول: کلیات و مفاهیم

۱-۱- کلیات

۱-۱-۱- بیان مسئله

یکی از متداول‌ترین رفتارهای اقتصادی بشر در ارتباط باهم نوعان خویش، دادوستد، و معاملات تجاری است. تجارت در ساده‌ترین نگاه، مبادله کالا و خدمات به منظور کسب درآمد است. زندگی انسان سرشار از فرایندهای تجاری بوده و تجارت با انواع و اشکال متفاوت در زندگی بشریت نمود پیدا کرده است. همچنین تاثیرات فراوان اجتماعی، سیاسی و اقتصادی فراوان آن غیر قابل انکار است. قرارداد به عنوان یکی از مبانی تعهدات در فقه امامیه عبارت است از توافق دوجانبه یا چند نفر که دارای آثار حقوقی است و از لحاظ اینکه آثار آن بوسیله اراده و توافق طرفین هویدا میگردد؛ رعایت و اجرای صحیح تمام شرایط و ارکان قرارداد اجتناب ناپذیر است؛ لذا باید به ارکان آن توجه جدی داشت تا موجبات معامله صحیح صورت پذیرد.

از ارکان مهم قرارداد مسئله قصد طرفین در انعقاد و صحت آن است. چون هر قراردادی مرکب از ایجاب و قبول طرفین است و ایجاب یعنی انشاء قصد واقعی عقد، و قبول یعنی پذیرش شرایط ایجاب است. لذا تحقق قرارداد که شامل تفسیر ایجاب و قبول است به صورت شفاف و دقیق باید مطرح شود. همچنین مسائل دیگری مانند مجهول نبودن طرفین معامله، زمان و مکان معامله، جملگی در شکل و صحت قراردادها دخیل اند که باید آنها را نیز در نظر داشت.

امروزه با گسترش مبادلات الکترونیکی شاهد آنیم که تجارتهای جهانی در سطوح بسیار گسترده بوسیله رایانه و فضای مجازی انجام میشود. این در حالی است که بحث های مختلفی در خصوص صحت و لزوم و شیوه انعقاد قرارداد الکترونیکی انحلال آن از نظر فقهی وجود دارد.

از طرفی امروزه نقل و انتقالات و توزیع کالا و خدمات از طریق فضای مجازی موفقیت بیشتر و سودمندی های فراوانی برای مردم فراهم نموده است. و با بهره‌برداری از مبادلات الکترونیکی اطلاعات، هزینه تهیه، پردازش و کاربرد اطلاعات کاهش می‌یابد، همچنین فاصله جغرافیایی و زمانی بین بازارها از میان می‌رود و تجارت بین‌المللی به صورت یک عرصه بهم پیوسته و «بدون مرز» درمی‌آید. بنابراین قراردادهای الکترونیکی در مبادلات اقتصادی اجتناب ناپذیر است و به جهت وجود مشکلات فقهی از جهت چگونگی انشا و انعقاد قرارداد و چگونگی احراز و ابراز شرایط صحت عقد و شرایط متعاقدین و شرایط عوضین لازم است بحثهای فقهی روشنی پیرامون آن انجام شود تا زمینه تسهیل و بهره‌مندی مردم فراهم گردد.

حال با توجه به این نکات و از آن سو گسترش سریع معاملات الکترونیکی و گریزناپذیر بودن استفاده از آن و نقش آن در حفظ، تقویت و توسعه موقعیت رقابتی کشورهای اسلامی در سطح بین‌المللی به منظور بناگذاری مبنایی دینی و فقهی برای قوانین جمهوری اسلامی در زمینه تجارت الکترونیکی باید به بررسی دیدگاه فقه امامیه در خصوص قراردادهای الکترونیکی بپردازیم. به همین دلیل این رساله درصدد است مسئله قراردادهای الکترونیکی را از منظر فقه امامیه مورد بررسی قرار دهد و رویکرد فقه اسلامی را به این موضوع بیان کند و قراردادهای الکترونیکی را از جهت اعتبار قرارداد (صحت و لزوم) و شرایط انعقاد قرارداد از جهت انشاء عقد و شروط متعاقدين و عوضین و نیز شرایط انحلال بررسی خواهد کرد.

۱-۱-۲- فرضیه تحقیق

۱-۱-۲-۱- فرضیه اصلی

دین اسلام برای روابط اقتصادی و مبادلات بازرگانی شرایط و ضوابطی تعیین کرده است که برخی از آنها امضایی و برخی دیگر تشریحی هستند. با دقت در فعالیت‌ها و کوشش علما در سال‌های متمادی می‌توان به شدت اهتمام فقها در زمینه موضوع تجارت، خاصه مسئله بیع، پی برد. آنچه در فقه پویای تشیع دنبال می‌شود، استخراج مقرراتی مبتنی بر استنباط از مبانی و منابع فقهی، متناسب با مقتضیات زمان و همگام با پیشرفت‌های علمی و آخرین دستاوردهای فناوری بشر، است.

صاحب‌نظران درباره ماهیت و مفهوم عقد دیدگاه‌های مختلفی دارند؛ اما اغلب کارشناسان در این اتفاق نظر دارند که تحقق عقد به مواردی چون اراده، قصد، رضا، ایجاب و قبول نیاز دارد و بدون این‌ها یا عقد باطل است یا دست‌کم آثار حقوقی بر آن مترتب نیست. قراردادهای الکترونیکی به لحاظ صحت و لزوم و همچنین شرایط ارکان عقد با دیگر قراردادها تفاوتی ندارد؛ به دلیل اینکه همه مراحل و ارکان و شرایط آن‌ها عیناً در فضای مجازی مصداق دارد. تفاوت اصلی در شکل ظاهری این قراردادها و ابراز قصد و انشا است که با عقود سنتی فرق می‌کند. از این رو، فرض است که حکم مسئله قرارداد الکترونیکی (به عنوان مسئله‌ای مستحدثه) به دلیل تلقی عرف از این نوع بیع به مثابه عقود رایج متناسب با مبانی فقهی ایرادی ندارد و جامعه اسلامی می‌تواند از این نوع قرارداد استفاده کند و از آن بهره‌مند شود؛ چراکه محروم کردن مردم از انجام این نوع قرارداد، مشکلات فراوانی را گریبان‌گیر عموم مسلمانان می‌کند.

بدیهی است که اگر جامعه‌ای به هر دلیلی نتواند به این فرآیند واکنش مناسبی نشان دهد، در آینده‌ای نه‌چندان دور به مشکلات متعددی دچار می‌شود و در این میان، بسیاری از فرصت‌های اقتصادی را از دست می‌دهد که این امر با نگرش کلی دین اسلام هم‌سویی ندارد. بنابراین، این رساله ابتدا ضرورت معاملات الکترونیکی را بیان می‌کند و فواید آن را شرح می‌دهد. همچنین، در ادامه حکم فقهی این مسئله را از نظر مذهب امامیه بررسی می‌کند؛ متناظر به این مطلب که این نوع معامله با معاملات رایج فرق چندانی ندارد و درباره شکل ظاهری آن و موارد قصد انشا و... نظرات دقیقی را بیان می‌کند و توضیحاتی را ارائه می‌دهد.

باید توجه داشته باشیم که موضوع قراردادهای الکترونیکی و مواجهه با آن، مسئله‌ای مستحدثه است و در فقه اسلامی درباب مسائل مستحدثه بحث می‌شود و برای استفاده یا عدم استفاده از آن، راهکارهایی ارائه می‌شود. امروزه در دنیا عقود الکترونیکی به پل ارتباطی مردم تبدیل شده است؛ چنان‌که به نوعی معاشرت و تعامل میان افراد را آسان‌تر و مسافت‌ها را کوتاه و زمان را کمتر کرده است. رشد چشمگیر و اهتمام به این نوع تعامل و پیشرفت روزافزون در این زمینه باعث شده که معاملات به صورت زنده (ملاقات حضوری) کاهش یابد؛ چراکه معاملات به شکل مراسله (نامه‌نگاری‌های اینترنتی) انجام می‌شود و دیگر برای معاملات نیازی به پیمودن مسافت‌های طولانی وجود ندارد. شایان ذکر است که اسلام رضایت و توافق طرفین معامله را از ابتدا شرط صحت عقد قرار داده است و در این معاملات نیز این رضایت با خریدکردن شخص خریدار و فروختن شخص فروشنده حاصل می‌شود.

فقها معتقدند که عقد سه رکن دارد: ۱. صیغه، ۲. عاقدان و ۳. معقودعلیه.

در خصوص عقد الکترونیکی هم تلقی علما و حقوق دانان و عرف این است که این موارد براساس سازوکاری که در فضای مجازی به عنوان خریدار و فروشنده شکل گرفته، رعایت می‌شود؛ چون در نهایت، مقصود از بیع رضایت طرفین در معامله است که این مهم در عقد الکترونیکی هم در نظر گرفته می‌شود.

مطلب بعدی درباره حق انصراف در این قراردادهاست. قراردادهای الکترونیکی از نظر ماهیت، آثار و احکام با قراردادهای سنتی تفاوت چندانی ندارند و قواعد عمومی قراردادها درباره آنها نیز جاری است. بنابراین، قرارداد الکترونیکی هم مانند قراردادهای سنتی برای طرفین یا یکی از آنها، حق برهم زدن عقد را قائل است. در اغلب این موارد، از جمله خیار عیب، خیار تبعض صفقه، خیار تأخیر ثمن، خیار حیوان و خیار غبن آنها چندان به شیوه وقوع عقد ارتباطی ندارد و در هر دو نوع سنتی و الکترونیکی احکام یکسانی دارد.

البته از آنجاکه عقد در فضای الکترونیکی منعقد می‌شود، ممکن است نحوه ظهور بعضی از این اختیارات به گونه دیگری باشد و یا اینکه به کلی امکان تحقق آنها میسر نباشد؛ ولی به طور کلی اختیارات و حق فسخی که در عقود سنتی جاری است، در عقد الکترونیکی هم امکان پذیر است. بنابراین، با مقایسه اجمالی بین تجارت الکترونیکی و

تجارت سنتی و عرفی، می‌بینیم که اصول اولیه‌ای که در صحت معامله شرط است، رعایت می‌شود. این اصول عبارت است از:

۱. معامله رضایتی باشد؛

۲. عقد طرفین را ملزم می‌کند؛

۳. عقد قیمت را مشخص می‌کند؛

۴. در عقد تعویض صورت می‌گیرد.

باتوجه به آنچه گفته شد، این تحقیق بر آن است که با توضیح و تبیین فرضیات خود گام کوچکی بردارد در ارائه و تبیین نظر فقه امامیه در خصوص قراردادهای الکترونیکی که مسئله‌ای مهم در عصر حاضر است. همچنین، این تحقیق در صدد است که درباره شبهات قراردادهای الکترونیکی و مشکلات آن پاسخ‌های مناسبی بیابد. با استفاده از قراردادهای الکترونیکی امکان بهره‌بری از فرصت‌های مناسب در عرصه بین‌المللی در حیطه مسائل گوناگونی از جمله اقتصادی، اجتماعی، سیاسی و حتی به‌نوعی فرهنگی فراهم می‌شود. افزون بر اینکه با تبیین درست قراردادهای الکترونیکی، فقه اسلامی پویایی خود و توان ارائه راهکار برای مسائل مستحدثه را نشان می‌دهد و استفاده جامعه مسلمانان را از این فرصت براساس مبانی خود میسر می‌کند.

۱-۱-۳- پیش‌فرض‌های ضروری تحقیق

شایان ذکر است که این تحقیق به مطالب ذیل در راستای موضوع قراردادهای الکترونیکی به‌عنوان گزاره‌ای خاص نمی‌پردازد:

۱. مستحدثه بودن قراردادهای الکترونیکی؛

۲. اصل صحت عقود؛

۳. اصل لزوم عقود؛

۴. عرفی بودن عقود و قراردادها و فقدان حقیقت شرعی درباره آن‌ها.

۱-۱-۴- پیشینه تحقیق

تحقیقات و فعالیت های علمی در زمینه قراردادهای الکترونیکی در قالب های کتاب و مقاله و پایاننامه عرضه

شده است

کتاب

۱. انعقاد قراردادهای الکترونیکی (مرتضی محمدی - مفید)

۲. حقوق تجارت الکترونیک (علی رضایی - مفید)

۳. قراردادهای الکترونیکی از دیدگاه فقه و حقوق؛ مظاهری، رسول؛ خادمی کوشا، محمدعلی؛ قم؛ پژوهشگاه علوم و فرهنگ اسلامی. ۱۳۹۷ ش.

مقاله و پایان نامه

مقاله نحوه انعقاد قراردادهای الکترونیکی، مقامی نیا، محمد، فصلنامه دانش حقوق، شماره ۱، سال اول، ۱۳۹۱

مقاله انعقاد قراردادهای الکترونیکی، بتول آهنی، فصلنامه آرشیو ملی، سال چهارم، شماره چهارم، زمستان ۱۳۹۷

مقاله «قانون حاکم بر قراردادهای الکترونیکی در محیط اینترنت» همایون مافی، فصلنامه مطالعات حقوق تطبیقی، دوره ۴، شماره ۱، ۱۳۹۲.

مقاله «مفاهیم تجارت الکترونیکی»، حشمتی، علیرضا و حمیرا، فرید، آشنایی با مقالات همایش جهانی شهرهای الکترونیکی و اینترنتی، کیش، بی نا، ۱۳۸۰.

مقاله شبهه شناسی فقهی و اصل اولی در قرارداد الکترونیکی، خادمی کوشا محمد علی، کاوشی نو در فقه، شماره

۸۳، ۱۳۹۴

مقاله شرط توالی در قراردادهای الکترونیکی، خادمی کوشا، محمدعلی، پژوهشهای فقهی، شماره ۳، ۱۳۹۷

مقاله شرط قصد و ابراز صریح آن در قراردادهای الکترونیکی از منظر فقه اسلامی، خادمی کوشا، محمدعلی،

فصلنامه اقتصاد اسلامی، شماره ۷، ۱۳۹۷

پایان نامه کارشناسی ارشد حسینی سیرت، سیدابوالفضل، بررسی نحوه تشکیل قراردادهای الکترونیکی و آثار آن،

استان مرکزی، دانشگاه آزاد اسلامی واحد نراق، ۱۳۸۴.

پایان‌نامه بررسی عهدنامه سازمان ملل درباره استفاده از ارتباطات الکترونیکی در قراردادهای بین‌المللی، رضایی، علی، کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۶.

پایان‌نامه تشکیل قراردادهای الکترونیکی، رهبر، نوید، کارشناسی ارشد حقوق خصوصی، دانشکده حقوق دانشگاه شهید بهشتی، ۱۳۸۳.

پایان‌نامه کارشناسی ارشد، بررسی قراردادهای الکترونیکی، محمدحسینی، محمد، دانشگاه قرآن و حدیث، ۱۳۹۴
به رغم تحقیقات مذکور این پایان‌نامه به صورت متمرکز به بررسی قرارداد الکترونیکی از منظر فقه امامیه پرداخته است.

۱-۱-۵- روش تحقیق

قراردادهای الکترونیکی از ابزارهای پرکاربرد عصر حاضر هستند. این تحقیق بر آن است که حکم فقهی آن را از منظر مذاهب خمس بیان کند. ابتدا لازم است که چگونگی شکل‌گیری مسئله قراردادهای الکترونیکی و همچنین نحوه برخورد فقه اسلامی با مسائل مستحدثه را تبیین و توصیف کنیم. آنگاه با بررسی رابطه فقه و قراردادهای الکترونیکی بکوشیم راهکاری مناسب براساس دیدگاه فقه اسلامی برای استفاده از این نوع معامله ارائه دهیم. بنابراین، روش این پژوهش توصیفی تحلیلی با استفاده از منابع کتابخانه‌ای (حقیقی و مجازی) است.

۱-۱-۶- نوآوری تحقیق

پژوهش‌هایی که پیش‌تر در این زمینه انجام شده است، بیشتر درصدد توضیح قراردادهای الکترونیکی از منظر حقوقی هستند؛ اما تحقیق حاضر بنا دارد که مسئله قراردادهای الکترونیکی را از دیدگاه فقه اسلامی، به خصوص مذاهب امامیه، بیان کند.

۱-۱-۷- اهمیت تحقیق

۱. نیاز به تعامل و هم‌فکری بین مبانی فقه اسلامی و مسائل روز؛
۲. نیاز مقلدین و مطالبه جامعه در آگاهی از مبانی و مسائل مرتبط با این موضوع؛
۳. مستحدثه‌بودن موضوع و اهمیت پاسخ‌گویی به آن برای استفاده مسلمین از این ظرفیت؛

۴. بیان موضع فقه اسلامی در حوزه معاملات جدید.

۱-۱-۸- اهداف و فواید تحقیق

۱-۱-۸-۱- اهداف تحقیق

بیان دیدگاه فقه اسلامی (مذاهب امامیه) در مسئله مستحدثه قراردادهای الکترونیکی.

پاسخ به مطالبات جامعه دینی در مورد مسائل فقهی قرارداد الکترونیک

۱-۱-۸-۲- فواید تحقیق

۱. نیاز ضروری و کاربردی به قراردادهای الکترونیکی براساس پیشرفت‌های امروز جهان و استفاده از

ظرفیت‌های آن در عرصه‌های مهم اقتصادی، سیاسی، اجتماعی و فرهنگی و همچنین در جهت تأثیرگذاری هرچه

بیشتر در عرصه‌های بین‌المللی مطابق با مبانی و منابع اسلامی؛

۲. تبیین موضع فقه مذاهب اسلامی در رابطه با قراردادهای الکترونیکی؛

۳. نحوه ارتباط مناسب با عرصه بین‌المللی در راستای مبانی تعیین‌شده از سوی فقه اسلامی (امامیه).

۱-۲- مفاهیم

۱-۲-۱- قرارداد

قرارداد یا عقد طبق ماده ۱۸۳ قانون مدنی عبارت است از اینکه یک یا چند نفر در مقابل یک یا چند نفر دیگر

تعهد به امری کنند (متعهد به امری شوند) و این مسئله مورد قبول آن‌ها قرار گیرد. بر اثر عقد، میان دو طرف

رابطه جدید حقوقی برقرار می‌شود و طرفین باتوجه به موضوع قرارداد نسبت به یکدیگر باید تعهداتی را انجام

دهند. در زبان غیر تخصصی و مصطلح، «عقد» و «قرارداد» به یک معناست.^۱

۱. موسوی بجنوردی، محمد حسن، قواعد الفقهیه، ج ۳، ص ۱۳۵